До разової спеціалізованої вченої ради PhD 17241
Одеського державного університету
внутрішніх справ

ВІДГУК
доктора філософії в галузі права Вуйми Анастасії Геннадіївни на дисертацію Питомця Артема Валерійовича на тему: «Морально-етичні засади діяльності адвоката у кримінальному провадженні», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність»

Ступінь актуальності обраної теми. Дисертаційне дослідження А. В. Питомця присвячене актуальній проблемі, теоретичне осмислення та практичне розв'язання якої набувають дедалі більшого значення в умовах реформування національної системи кримінальної юстиції, утвердження європейських стандартів правосуддя та вдосконалення механізмів забезпечення прав і свобод людини. Наукова значущість обраної проблематики зумовлена необхідністю переосмислення місця та функціонального призначення морально-етичних засад адвокатської діяльності в системі гарантій належної правової процедури. У цьому контексті професійна етика адвоката постає не лише як сукупність корпоративних правил поведінки, а як самостійний ціннісно-нормативний регулятор реалізації процесуальних повноважень, покликаний забезпечувати узгодження інтересів довірителя, вимог законності, професійної незалежності адвоката та засад справедливого кримінального судочинства.

Аналіз змісту дисертації засвідчує прагнення автора до комплексного дослідження морально-етичних засад адвокатської діяльності з урахуванням їх аксіологічної, нормативно-правової, інституційної та процесуальної складових. У роботі розкрито генезу професійної моралі адвоката, систематизовано сучасні концептуальні підходи до розуміння її сутності, досліджено механізм нормативної інституціоналізації морально-етичних

засад крізь призму міжнародних, регіональних і національних стандартів. Науковий інтерес становить запропонований дисертантом підхід до розмежування формально-юридичної правомірності процесуальної поведінки адвоката та її морально-етичної прийнятності, що дозволяє поглибити розуміння співвідношення правових приписів і професійно-етичних вимог у механізмі реалізації права на захист.

На позитивну оцінку заслуговує дослідження морально-етичних стандартів взаємодії адвоката з учасниками кримінального провадження, а також систематизація професійних дилем. У цьому аспекті науково значущими є положення щодо методології професійного етичного балансування, визначення меж добросовісної реалізації процесуальних прав адвоката та розмежування допустимої тактики захисту і зловживання процесуальними правами. Заслуговує на увагу й обґрунтування напрямів удосконалення механізмів юридичної відповідальності за порушення професійної етики, зокрема посилення її превентивного потенціалу та забезпечення передбачуваності дисциплінарної практики.

Теоретичне та прикладне значення дисертації посилюється зверненням автора до проблем адаптації професійно-етичних стандартів адвокатської діяльності до сучасних умов кримінального провадження, зокрема цифровізації правничої практики, використання технологій штучного інтелекту та забезпечення конфіденційності професійної комунікації. Запропоновані підходи до вдосконалення нормативного, інституційного та професійно-культурного рівнів забезпечення адвокатської етики становлять науковий інтерес з погляду подальшого розвитку правового регулювання адвокатської діяльності. З огляду на викладене обрана проблематика має належне теоретичне підґрунтя та практичну значущість для вдосконалення механізмів реалізації права на захист, забезпечення професійної незалежності адвоката й утвердження стандартів справедливого кримінального провадження.

З огляду на це, *актуальність обраної теми дисертаційного дослідження* А.В. Питомця не викликає сумнівів. У фокусі сучасних доктринальних дискусій щодо реформування сфери кримінальної юстиції дедалі гостріше постає проблема гармонізації професійних стандартів правоохоронної діяльності та високих етичних стандартів правничої допомоги. Кримінальне провадження є сферою підвищеного конфлікту інтересів, де зіштовхуються публічні інтереси держави в боротьбі зі злочинністю та фундаментальні права і свободи людини. У цьому контексті адвокатура виконує незамінну роль стримування і противаги, а її діяльність виступає лакмусовим папірцем демократичності будь-якої правової системи. Відтак, дослідження морально-етичних засад діяльності адвоката у кримінальному провадженні набуває виняткової актуальності.

З огляду на предметну область спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність», актуальність обраної теми зумовлена також такими чинниками:

1. Трансформацією парадигми взаємодії суб'єктів кримінального процесу. Сучасний досудовий розгляд і судовий розгляд вимагають від адвоката не просто формального дотримання норм Кримінального процесуального кодексу України, а високого рівня професійної рефлексії, здатності розв'язувати складні моральні дилеми на стику законності, доцільності та справедливості. Проблема пошуку балансу між обов'язком захищати клієнта всіма законними засобами та дотриманням загальнолюдських і корпоративних цінностей потребує глибокого наукового переосмислення.

2. Наявністю невирішених доктринальних і правозастосовних колізій. Чимало практичних проблем виникає у площині реалізації адвокатської таємниці, межі якої часто стикаються з етичними обов'язками перед суспільством; у питаннях етики збирання та надання доказів стороною захисту; а також в етичній оцінці тактичних прийомів, які застосовує адвокат під час допитів, слідчих експериментів чи судових дебатів. Чинна наукова

база поки що не містить цілісної концепції, яка б системно розкривала моральний вимір правозахисної функції в умовах сучасних викликів.

3. Запитом практики на зміцнення авторитету інституту адвокатури та довіри до правосуддя. Етична деформація або зловживання процесуальними правами не лише руйнують засади змагальності, а й підривають авторитет правоохоронної системи загалом. Суспільство очікує від адвоката високих стандартів доброчесності, а органи адвокатського самоврядування потребують чітких науково обґрунтованих критеріїв оцінки етичності професійної поведінки.

Викладене переконливо свідчить, що дисертаційне дослідження, присвячене системному аналізу морально-етичних засад діяльності адвоката у кримінальному провадженні, є своєчасним, теоретично обґрунтованим і має важливе прикладне значення для розвитку вітчизняної юридичної науки та практики правоохоронної діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Як свідчить аналіз матеріалів дисертації, обраний автором напрям дослідження є органічно вписаним у загальнодержавний контекст реформування правової системи та євроінтеграційних процесів України. Тематика роботи безпосередньо корелює з пріоритетами державної політики у сфері утвердження верховенства права та захисту прав і свобод людини, визначеними у Національній стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021), зокрема в частині гарантування права на справедливий суд і забезпечення ефективного правового захисту.

Важливою перевагою роботи є її предметна синхронізація із завданнями Дорожньої карти з питань верховенства права (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 р. № 475-р у межах переговорного процесу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС»), де окрему увагу приділено реформуванню адвокатури та імплементації європейських стандартів професійної діяльності.

Окрім того, дисертаційне дослідження виконане в межах чітко визначених наукових планів і є складовою частиною науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Одеського державного університету внутрішніх справ, а саме:

- теми університету «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (реєстраційний номер 0123U103538) – у частині аналізу професійних та етичних засад діяльності учасників кримінального провадження задля гарантування законності та прав особи;

- кафедральної теми кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права та безпеки ОДУВС «Забезпечення кримінально-правової діяльності суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням в інтересах кримінального судочинства» (реєстраційний номер 0124U004215) – у частині дослідження морально-етичних стандартів поведінки захисника та розроблення прикладних пропозицій щодо вдосконалення механізмів його професійної діяльності.

Такий системний зв'язок підтверджує цілеспрямованість здобутого наукового результату та його затребуваність у межах планових наукових досліджень закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації підтверджується коректно визначеною метою та завданнями дослідження, які були успішно реалізовані автором. Метою дисертаційного дослідження є комплексному дослідженні морально-етичних засад адвокатської діяльності у кримінальному провадженні як складової забезпечення законності, прав і свобод учасників кримінального провадження та належного функціонування системи кримінальної юстиції та розробленні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення нормативних, організаційних і професійно-етичних механізмів забезпечення відповідних стандартів.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення адвокатської діяльності у кримінальному провадженні як складової механізму забезпечення законності, прав і свобод учасників кримінального провадження та належного функціонування кримінальної юстиції. Визначені автором завдання (з’ясувати зміст, сутність та значення морально-етичних засад адвокатської діяльності у кримінальному провадженні як складової професійної діяльності адвоката; висвітлити генезу професійної моралі адвоката та проаналізувати сучасні наукові концепції її розуміння; проаналізувати міжнародні та національні нормативно-правові стандарти морально-етичної діяльності адвоката у кримінальному провадженні та визначити особливості їх співвідношення; охарактеризувати морально-етичні стандарти взаємодії адвоката з учасниками кримінального провадження та визначити їх значення для належного здійснення професійної діяльності; виявити основні морально-етичні дилеми, що виникають у процесі здійснення адвокатської діяльності у кримінальному провадженні, та обґрунтувати шляхи їх вирішення; визначити морально-етичні межі реалізації процесуальних прав адвоката та обґрунтувати напрями запобігання зловживанню процесуальними правами; розкрити інститут юридичної відповідальності за порушення професійної етики адвоката та оцінити її превентивне значення; проаналізувати зарубіжний досвід забезпечення професійно-етичних стандартів адвокатської діяльності та обґрунтувати можливості його використання в Україні; визначити напрями вдосконалення законодавства України, Правил адвокатської етики та практики їх застосування у сфері кримінального судочинства) логічно кореспондують меті та структурі роботи.

Високий рівень наукової обґрунтованості та достовірності отриманих результатів забезпечено завдяки застосуванню автором цілісної системи загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: діалектичного (розкриття морально-етичних засад адвокатської діяльності як динамічного явища у взаємозв’язку із трансформаціями кримінального провадження –

підрозділи 1.1, 1.2); історико-правового (дослідження генези професійної етики адвоката та еволюції наукових концепцій – підрозділ 1.2); порівняльно-правового / компаративістського (зіставлення міжнародних і національних стандартів професійної етики, вивчення зарубіжних моделей – підрозділи 1.3, 3.2); формально-догматичного / юридично-технічного (аналіз і систематизація положень законодавства, Правил адвокатської етики та актів адвокатського самоврядування – підрозділи 1.3, 2.3, 3.1, 3.3); системно-структурного та функціонального (визначення структури і взаємозв'язків етичних засад, систематизація стандартів поведінки адвоката у взаємодії з іншими учасниками процесу – підрозділи 1.1, 2.1, 3.1); методу моделювання та аналізу ситуацій (дослідження типових морально-етичних дилем, визначення меж реалізації прав адвоката й способів вирішення етичних конфліктів – підрозділи 2.2, 2.3); методу правового прогнозування (обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства, Правил адвокатської етики та практики їх застосування – підрозділ 3.3).

Емпіричну основу дослідження складають: рішення Європейського суду з прав людини, національних судів, рішення Ради адвокатів України, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, а також Звіт Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України щодо ототожнення адвокатів з клієнтами на території України у період дії воєнного стану.

Не можна не відзначити й прагнення автора не лише констатувати наявні проблеми, а й запропонувати конкретні шляхи їх вирішення. Запропоновані зміни до кримінального процесуального законодавства та інших правових актів мають достатній рівень юридичної аргументації та можуть стати предметом подальшої наукової дискусії.

Наведене дає підстави стверджувати, що сформульовані у дисертації положення *є обґрунтованими та достовірними*.

Наукова новизна одержаних результатів. Аналіз положень, винесених автором на захист, дає підстави стверджувати, що дисертація

містить результати, які мають ознаки наукової новизни. При цьому йдеться не лише про формальне групування результатів за традиційними рубриками «уперше, удосконалено» та «набули подальшого розвитку», а про дійсно самостійне бачення окремих проблем напрямів удосконалення окремих аспектів кримінальної юстиції.

До найбільш вагомих результатів дослідження, на мою думку, належить розроблення цілісної концепції морально-етичних дилем адвокатської діяльності у кримінальному провадженні, у межах якої сформульовано авторське визначення морально-етичної дилеми адвоката як професійної ситуації, що виникає внаслідок неможливості одночасної реалізації двох або більше взаємопов'язаних морально-етичних чи професійно-правових обов'язків; а також те, що запропоновано класифікацію морально-етичних дилем адвокатської діяльності за характером конфліктуючих професійних обов'язків і ступенем нормативної регламентованості відповідної ситуації, а також залежно від характеру професійних відносин, у межах яких вони виникають; відповідно до цього обґрунтовано методологію професійного етичного балансування як універсальний механізм прийняття адвокатом професійно обґрунтованих рішень, що забезпечує узгодження професійної незалежності адвоката з вимогами законності та належного здійснення захисту у кримінальному провадженні.

Заслуговує й на увагу обґрунтування комплексного підходу до вдосконалення морально-етичних засад діяльності адвоката у кримінальному провадженні, який передбачає взаємопов'язане вдосконалення нормативного, інституційного та професійно-культурного рівнів їх забезпечення; встановлено, що взаємодія зазначених рівнів формує адаптивну систему професійної етики, здатну одночасно забезпечувати стабільність фундаментальних морально-етичних цінностей адвокатури та їх належну адаптацію до нових умов кримінального провадження, сприяючи

забезпеченню законності, ефективній реалізації права на захист та запобіганню неналежній професійній поведінці.

Основні положення, висновки та пропозиції, викладені у дисертаційному дослідженні, знайшли належне відображення у публікаціях здобувача, а також пройшли достатню апробацію в процесі наукової та практичної діяльності.

Повнота викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях. Аналіз наукових публікацій здобувача дає підстави стверджувати, що основні результати дисертаційного дослідження належним чином апробовані та достатньо повно відображені в опублікованих працях. Їх зміст узгоджується з тематикою дисертації, а оприлюднені результати послідовно розкривають її основні положення, висновки та пропозиції. За темою дисертації автором опубліковано шість наукових статей, з яких чотири – у наукових фахових виданнях України, включених до категорії «Б», одна – у вітчизняному науковому періодичному виданні з права, одна – у зарубіжному науковому періодичному виданні з права, а також п’ять тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та круглому столі. Такий обсяг наукової апробації відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Ознайомлення з опублікованими працями свідчить, що їх зміст не дублює механічно окремі розділи дисертації. Навпаки, у кожній із публікацій автор зосереджується на дослідженні окремих аспектів обраної проблематики, які в подальшому отримали комплексне узагальнення у дисертаційній роботі. Такий підхід свідчить про послідовність наукового пошуку та логіку формування авторської концепції.

Публікації достатньою мірою відображають основні положення наукової новизни, практичні рекомендації та результати дослідження, винесені на захист. Порушень вимог академічної доброчесності щодо оприлюднення результатів дослідження не встановлено.

Таким чином, можна дійти висновку, що наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, отримали належне висвітлення в опублікованих працях автора, а рівень їх апробації є достатнім та відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Дотримання академічної доброчесності. Під час ознайомлення з дисертаційною роботою та науковими публікаціями здобувача ознак порушення принципів академічної доброчесності не виявлено. Робота має належний рівень наукової культури, ґрунтується на широкій джерельній базі, а використання наукових положень, результатів і висновків інших авторів здійснено з дотриманням вимог щодо наукового цитування та оформлення відповідних посилань.

Аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати, що сформульовані автором наукові положення, висновки та пропозиції є результатом самостійного наукового дослідження. Запозичення наукових ідей та результатів інших дослідників мають належне бібліографічне оформлення, що відповідає загальновизнаним вимогам академічної доброчесності. Під час аналізу дисертації та наукових публікацій здобувача ознак самоплагіату не встановлено.

Таким чином, дисертаційне дослідження А. В. Питомця відповідає принципам академічної доброчесності, визначеним законодавством.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертації оприлюднено на п’яти міжнародних і всеукраїнських науково-практичних заходах, зокрема:: ІІ Всеукраїнському круглому столі «Взаємодія органів сектору безпеки, оборони та громадськості у сфері протидії кримінальним правопорушенням» (м. Кропивницький, 27 березня 2025 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Забезпечення принципу гідності дитини: протидія насильницьким методам виховання» (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 року), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Кримінальне судочинство в умовах дії правового режиму воєнного стану та

в повоєнний період» (м. Київ, 30 квітня 2025 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Державна політика у сфері протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: сучасні виклики для України та світу» (м. Львів, 6 червня 2025 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Забезпечення основоположних прав і свобод людини, дотримання стану дисципліни та законності в діяльності поліції в умовах воєнного стану» (м. Кропивницький, 12 червня 2025 року).

Наукова і практична цінність дисертації підтверджується їх упровадженням у: правозастосовну діяльність адвокатури (акти впроваджень товариства з обмеженою відповідальністю «Юридична фірма «ДЕ ФАКТО», адвокатського об'єднання «Адвокатська компанія «ЧУДНОВСЬКИЙ І ПАРТНЕРИ», Ради адвокатів Одеської області); освітній процес (акт впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ); науково-дослідну діяльність (Одеського державного університету внутрішніх справ).

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дозволяє висловити ***низку окремих зауважень (рекомендацій, міркувань),*** які можуть стати предметом фахової дискусії під час захисту та бути врахованими автором у подальшій науковій діяльності в обраному напрямі. Зокрема:

1. Заслуговує на увагу запропоноване визначення зловживання процесуальними правами адвоката як формально правомірного здійснення процесуального права всупереч його функціональному призначенню. Водночас потребує додаткового обґрунтування питання про те, як запропоновані критерії дозволять відмежувати зловживання процесуальними правами від активної та нестандартної тактики захисту, що є невід'ємною складовою професійної незалежності адвоката.

2. У дисертації запропоновано низку напрямів удосконалення нормативного, інституційного та професійно-культурного рівнів забезпечення морально-етичних засад адвокатської діяльності. Водночас окремі пропозиції, зокрема щодо цифрової професійної етики,

консультативних механізмів і систематизації дисциплінарної практики, потребують більш детального визначення суб'єктів і механізмів їх практичної реалізації.

3. Дещо дискусійною видається пропозиція дисертанта щодо доповнення ст. 65 КПК України частиною третьою, яка передбачає додаткові гарантії для адвоката у випадках розкриття ним адвокатської таємниці (с. 215). Запропонована редакція містить низку оціночних понять, зокрема «мінімально необхідний обсяг», «реальна та безпосередня загроза життю чи здоров'ю особи», які за відсутності чітких критеріїв їх застосування можуть зумовлювати неоднозначне тлумачення та ризики необґрунтованого розголошення конфіденційної інформації. У цьому контексті заслуговує на увагу зарубіжний досвід. Зокрема, § 34 Кримінального кодексу Німеччини пов'язує правомірність дій в умовах крайньої необхідності з неможливістю відвернення небезпеки іншим способом, істотним переважанням захищуваного інтересу та співмірністю вжитих заходів. Водночас ст. 226-14 Кримінального кодексу Франції передбачає законодавчо визначені випадки допустимого розкриття професійної таємниці, зокрема повідомлення про насильство над неповнолітніми або особами, які не здатні себе захистити. При цьому застосування відповідних винятків до адвокатської таємниці потребує врахування спеціального правового регулювання адвокатської діяльності.

Водночас ст. 226-14 Кримінального кодексу Франції передбачає законодавчо визначені випадки допустимого розкриття професійної таємниці, зокрема повідомлення про насильство над неповнолітніми або особами, які не здатні себе захистити. При цьому застосування відповідних винятків до адвокатської таємниці потребує врахування спеціального правового регулювання адвокатської діяльності.

Одним із можливих варіантів такого механізму могло б стати запровадження судового контролю, зокрема шляхом надання адвокату права звертатися до слідчого судді за попереднім дозволом на розкриття

відомостей, що становлять адвокатську таємницю, із передбаченням спеціальної процедури невідкладного реагування у випадках безпосередньої загрози життю чи здоров'ю особи.

У зв'язку із цим хотілося б почути позицію дисертанта щодо можливості запровадження таких критеріїв і процедурних гарантій з урахуванням зарубіжного досвіду та необхідності забезпечення правової визначеності.

4. У загальних висновках зазначається, що Правила адвокатської етики є завершальною формою нормативної інституціоналізації на національному рівні. У зв'язку з цим виникає дискусійне запитання: чи достатньо чинного інституційного механізму прийняття та зміни Правил адвокатської етики з'їздом адвокатів України для того, щоб оперативно реагувати на динамічні виклики правозастосовної діяльності, чи доцільно запровадити проміжні акти роз'яснювального характеру?

Висловлені зауваження та побажання мають уточнюючий і дискусійний характер, не є принциповими й жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження. Вони не зменшують цінність отриманих результатів, не ставлять під сумнів самостійність проведеного дослідження й не заперечують наявності у роботи всіх необхідних наукових якостей.

Дисертація вирізняється чіткою логічною структурою: робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (175 найменувань), додатків. Робота викладена грамотною, фаховою мовою з дотриманням наукового стилю, що свідчить про належний рівень володіння автором спеціальною науковою термінологією і методологією дисертаційного дослідження. Зміст рукопису підтверджує його завершеність, методологічну послідовність та авторське осмислення предмета дослідження. Додатки мають прикладне значення, логічно пов'язані з основним текстом і слугують емпіричним

підтвердженням викладених автором положень. Оформлення та обсяг дисертаційної роботи відповідають чинним вимогам Міністерства освіти і науки України.

Загальний висновок. Викладене дає підстави для остаточного висновку про те, що дисертація на тему: «Морально-етичні засади діяльності адвоката у кримінальному провадженні», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність», є завершеним самостійним науковим дослідженням актуальної і важливої для сучасної науки та правозастосовної практики теми. У праці отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання удосконалення окремих аспектів кримінальної юстиції. За сутністю й змістом дослідження відповідає науковій спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність», за якою здійснено науковий пошук, та вимогам пунктів 6-8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами), а також вимогам щодо оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40. Автор дисертації – Питомець Артем Валерійович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність».

Офіційний опонент:
доцент кафедри криміналістики та
судової експертології навчально-наукового
інституту № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ
доктор філософії в галузі права **Анастасія ВУЙМА**